

HVA ER DA ET MENNESKE?

Åpningsforedrag ved Kirkemøtet 1998 av biskop Gunnar Stålsett

Arbeidet med dette foredraget begynte omkring Bots- og bededag og ble avsluttet omkring Allehelgensdag. Det er i spenningen mellom bot for fortiden og hap om en ny framtid at Den norske kirke må møte sitt ansvar for menneskeverd og menneskerett. Også når Gud taler til oss om vår kirkes forhold til medmennesker i vårt samfunn og i verdenssamfunnet i vår tid, gjelder det bibelske kall: *I dag, om du hører Guds stemme så forherd ikke ditt hjerte.*

”Hva er da et menneske?” Spørsmålet i Salme 8 i Det gamle testamente er menneskehetens evige tema. Det er et av de viktigste spørsmål i vår tid. Spørsmålet må holdes levende i liver ny generasjon. Og vi må alle på nytt og på nytt gi svar for vårt eget liv. Ansikt til ansikt med oss selv og vår samtid må vi kunne svare når spørsmålet meter oss: Hva er mennesket verdt? Hva er meningen med livet? Svaret avgjør hva slags samfunn vi vil være, hva slags kirke vi vil være, og hvilken verden vi vil forme.

Et bibelsk menneskesyn for vår tid?

I Bibelen uttrykkes menneskets egenart og verdi ved å ta veien om Gud: ”Herre vår Gud, hvor herlig ditt navn er over hele jorden, du som har utbredt din prakt på himmelen.” ... ”Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre, manen og stjernene som du har satt der, hva er da et menneske, siden du kommer det i hu, et menneskebarn siden du tar deg av det? Svaret lyder som en fanfare: ”Du gjorde det lite ringere enn Gud og kronet det med ære og herlighet.” Kan det finnes et sterkere og vakrere uttrykk for det enkelte menneskes verdi enn at Guds storhet gjenspeiles i mennesket, og at mennesket gjenspeiler Guds ære og herlighet? Det helt grunnleggende i det kristne menneskesyn er at vi bekjenner troen på Gud som den allmektige himmelens og jordens skaper. Og vi drister oss til å si med Luther: Jeg tror at Gud har skapt meg og alle andre skapninger. Dette er det ovenfra perspektiv som reiser opp oss selv og våre medmennesker. Dette er det nedenfra perspektiv som gjør alvor av det å være menneske. Dette er Guds perspektiv på mennesket. Det skulle også være menneskets perspektiv på Gud.

I vår kristne tro fastholder vi at i skaperverket har mennesket en spesiell rang og et spesielt *ansvar*. Det kommer til uttrykk i ordene om at Gud skapte mennesket i sitt bilde. Denne gudbilledlighet er ikke avhengig av hvor godt mennesket fungerer, hvor rikt det er utrustet med intelligens og skjønnhet, hvor nyttig det er i samfunnet. Det er mennesket, rett og slett, i all dets mangfoldighet i skaperverket som bærer Guds ekthets-stempel på sitt hjerte og sin panne. Intet menneskes ansikt er vansiret for Gud. Intet menneskes hjerte er tapt for Guds nåde.

Som mennesker er vi *fellesskapt*. Vi er skapt av den treenige Gud til fellesskap med Gud, med vare medmennesker og med skaperverket. Vi er skapt som enkeltindivider, men vi tilhører en menneskehet, og ett fellesskap som forplikter oss til samhörighet, solidaritet og medmenneskelighet. Det må bety at *verken* den ekstreme individualisme som preger vår tid, *eller* en identitets- og ansvarsutslettende kollektivism, - når det bare er samfunnet som teller - kommer til rette med det kristne menneskesyn.

Ett menneskebilde, som vi begynner å se konturene av i vår tid, er det ekstremt selvopptatte, det narsisistiske menneske, det menneske som er blitt sitt eget livs mal i alle ting. For dette menneske - som truer med å bli det nye århundres ideal for så mange - er fellesskapets goder bare en jaktmark som kan utnyttes og utplyndres for eget velvære. Drivkraften er egen fornøyelse, egen rikdom og eget forbruk. Dette selvnyttende menneske former seg foran eget speil og går til grunne i sitt eget bilde. Dette er det uttømte menneske, preget av kynismens mangel på livsfølelse, og uten ansvar for fellesskapet. Fyll livet for en død i tomhet.

Det virkelig nye menneske - også for et nytt årtusen - er han som ble kalt Menneskesønnen, Gud selv som ble menneske. En større anerkjennelse av vårt menneskeverd kan vel ikke tenkes, enn at Skaperen identifiserer seg helt og fullt med det skapte - ikke som en kunstner med sitt kunstverk, men som person med person, som Skaper med skaper. Dette er inkarnasjonens store mysterium: Gud skapte mennesket i sitt bilde; så kom han selv i dette bilde.

Gud selv kom til oss for å bekrefte mennesket som sin skapning helt inn i den dypeste lidelse, angst og avmakt, helt inn i døden. Jesus som sann Gud og sant menneske, hans død på korset til vår frelse og hans oppstandelse for vår frihet, det er i sum den kristne tros mysterium. "Vi forkynner det som ikke oppkom i noe menneskes hjerte", som Paulus sier - og slett ikke i noen menneskers tanke. Korset er Guds dårskap - Guds reservasjonsløse identifikasjon med det menneske Gud selv har skapt. Oppstandelsen er livets, gledens og håpets eksplosjon i vår verden.

Det kristne menneskesyn preges av troen på Den Hellige Ånd. Det er bare til mennesket at Gud gir Den Hellige Ånds gave, selv om han holder hele skapelsen opp med sin livspust. Derfor skal Guds ord forkynnes til fornyelse og nytt liv. Derfor skal dåpsvannet få flyte fritt i vårt folk og fellesskapet i vin og brød feires til syndstilgivelse og styrke på veien.

Det er menneskesynet det dreier seg om - skapelsens realitet og nyskapsens mulighet.

En slik trinitarisk teologi begrunner i seg selv ikke menneskeverdet, men den bekrefter det. Bibelens menneskesyn *bekrefter* menneskets verd og *begrunner* menneskets hellighet. I dette perspektiv vil en kristen måtte si: Å tro på Gud er å tro på mennesket.

Men også syndefallstemaet i Bibelen sier noe avgjørende om menneskets verdi, fordi det reiser spørsmålet om menneskets ansvar for Guds ansikt. Etterat Kain har slått ihjel sin bror Abel, er det Gud selv som spør: Hvor er din bror? Og på det unnvikende svar: "Er jeg min brors vokter?", lyder det fra Gud: "Din brors blod roper til meg fra jorden."

I Shakespeares skuespill, som nå går på Nationaltheateret i Oslo, roper Hamlet ut sin mørke fortvilelse i et gjentatt: "Hva er et menneske!" Ved teppefall er svaret: ondskap, svik, drap og død. Og vi forlater teatersalen i taus ettertanke: Det er ikke bare "noe råttent i Danmark" som Hamlet sier, det er noe råttent i verden. å være eller ikke være - menneske i denne verden - det er Spørsmålet også i dag. Svaret bestemmer vår livsfølelse.

Må også kirken gjøre bot?

Jeg begynte min forberedelse til Kirkemøtet rundt Bots- og bededag. Om kirken vil være sannferdig, kan den bare reflektere over sin egen historie nar det gjelder menneskeverd og

menneskerettigheter i *bots-* og *bededagsbønnens* ord eller tone:

”Vi bekjenner at vi lever i en verden der mennesker glemmer deg og vender seg bort fra hverandre. Vår tid er ond, og vi bærer selv ondskaper i vårt hjerte ...”

Kirkens kollektive syndsbekjennelse må være *konkret* og *aktuell*. Den må dreie seg både om vår individuelle personlige synd og om hvorledes vi opptrer som kirke og som samfunn i handling og ord. Igjen kan bededagsliturgien gi oss de ord vi leter etter: ”Du har satt oss til å forvalte ditt skaperverk og dele sine gaver med hverandre. Men vi har vært dårlige forvaltere og brukt din eiendom som om den var vår ...vi har ofte talt uretten i verden derfor er vi medskyldige når mennesker lider nød i vår tid, og når liv og menneskeverd blir krenket”

Også kirkens splittelse kaller på oppgjør og omvendelse: ”Vi har krenket den enhet du har gitt oss i Kristus. Stridslust og egenkjærlighet har fått rom mellom oss. Derfor er vi skyldige når mange vender seg bort fra din nåde og mister troen ...”

Når vi som kirke og som enkeltmennesker, som bekjenner troen på Kristus, for alvor tar inn over oss botsdagens erkjennelse, så må vi også i dag, i dette Kirkemøte si: ”Vi er ikke verdige til å være dine barn, men vi ber deg: Tilgi oss for Jesu skyld. Ta ikke din Ånd fra oss, men gi oss enda en nådetid. Vend oss om til deg, Herre, og skap i oss det nye livet, så vi kan elske deg og tjene vår neste ...”

Denne bønningen, som vi for to uker siden har bedt i alle gudstjenester i vår kirke, reflekterer at menneskeverd ikke bare krenkes i samfunnet, men også i kirken. Når kirken skal tale om menneskeverd, må den derfor først tale til seg selv, for den med troverdighet kan tale til verden. Derfor kan vi heller ikke i dette Kirkemøte løfte fram temaet om menneskeverd og menneske rettigheter, uten at vi er villige til å bli konfrontert med hva vi som Den norske kirke har gjort mot de svake i vårt samfunn.

Når vi skal gå inn i dette tema, må vi ikke la oss fange av et ”vi-og-de” språk, som lett kan tilsløre at de som kirken står til ansvar for i vårt samfunn ikke er ”de andre” i betydningen, de som er utenfor. Vi må hele tiden minne hverandre om at vi i stor grad snakker om kirkens indre liv, om kirkens egne, når vi kalles til ansvar for de utstøtte i samfunnet - de som vi selv har vært med å støte ut, de som vi har definert på sidelinjen, som små og ubetydelige. Blant disse finnes mange som Jesus omtaler som ”disse mine minste små som tror på meg”, og som er hans bilde i verden, (Matteus 25). Vi har foraktet dem som mennesker og vi har tenkt smått om deres tro, enda vi er døpt med den samme dåp og sammen innlemmet i Kristi legeme.

Det er ikke til å undres over at det blant disse finnes mange som har forlatt et aktivt liv i kirken. Mange har gitt opp troen fordi de møtte kulde eller likegyldighet hver gang de i sin fortvilelse ropte om hjelp, og når de forsøkte å bli sett og hørt. Men de fleste er forblitt i kirken, og mange, mange av dem venter på at porten skal åpne seg for deres tro.

Er vi i stand til å merke den lengsel som finnes hos så mange som er definert som ”utafor”, som ”kirkefremmede”? Mange av disse har merket stemplet, og latt seg forme av det. Men har vi ikke alle merket hvordan disse trosbærere iblant oss, som ofte moter oss så uventet i vår hverdag, - hvordan de i sitt hjerte bæres av en skjør tro på Gud, hvordan de preges av en ordløs retning i sin lengsel etter himmel over sitt liv. De folder sine hender og ber en enkel barnlig bønn, og vet, selv

om de ikke sier det til noen, at Gud bryr seg. Jesus er en venn.

Det er kanskje disse som fremfor noen lengter etter en varm vind i kirken. Og de har fått med seg, på sitt vis, at *Den Hellige Ånds pust aldri kommer som kalde gufs*.

Ansvar for ødelagte liv?

Pedagogen Edvard Befring stilte nylig et spørsmål som har uroet meg i arbeidet med dette foredraget: Hvem har gitt skolesystemet rett til å ødelegge livet for så mange unge mennesker? Våger vi det samme spørsmål: Hvem har gitt kirken rett til å ødelegge livet for så mange?

Vår neste møter oss både som enkeltmennesker og som grupper under mange navn: Samene, taterne, tyskerbarna, voldsofre, funksjonshemmede, asylsøkere og flyktninger, de fremmede i blant oss. Også i vårt velferdssamfunn er det grunn til å spørre etter hvor det er blitt av menneskeverdet når vi opplever på nært hold situasjonen til noen av de som må leve sitt liv i institusjoner - gamle, langtidssyke og mennesker med psykiske lidelser eller funksjonshemmede. Det er i deres dypeste nød og fortvilelse at vi kan se, høre, eller kanskje bare ane, at de spør: Hvorfor kan dere la meg ha det slik, jeg er jo et menneske?

Skal vi bare vende oss bort i avmakt og akseptere at medmenneskelighet for disse svake grupper i samfunnet *må* ha trange kår, at de bare kan få rom på gangen i vårt ellers så romslige hus?

Nei, alle disse livssituasjoner utfordrer oss til å vise den medmenneskelighet som Jesus har gitt oss som vårt forbilde. Alle reiser de spørsmål om menneskeverd og menneskettigheter. Alle har de på sin måte rett til å vente at samfunnet skal se dem og være i stand til å bekrefte deres menneskeverd fullt og helt. Og om samfunnet ikke gjør det, kan kirken ikke tie. Dette er en av de største diakonale utfordringer til vår kirke i vårt velferdssamfunn i dag.

Det er en trøst at menneskeverd ikke er noe som noen gir til andre, heller ikke noe kirken gir til verden. Menneskeverd er der *før* vår refleksjon over den. Og ingen kan ta menneskeverdet fra noen. Vi kan bare overse det og krenke det. Men det vi ikke kan unngå å se og erfare, er at livet selv påberoper seg Guds stempel - klarest i den dypeste avgrunn og det mest fornedrende øyeblikk.

Forlat oss vår skyld

Den norske kirke har bedt samene som folkegruppe om tilgivelse for arhundrer med undertrykkelse der kirke og skole sto sentralt. Vi vil i dette Kirkemøte bli utfordret til å be taterne om tilgivelse for den trakassering som har vært utført mot dem.

Vi kan være uenig om detaljer, vi kan forsøke å forklare at det som har skjedd må tolkes i lys av hvordan samfunnet den gang fungerte overfor "fremmede". Men konfrontert med den omfattende dokumentasjon og de mange vitnesbyrd fra mennesker som selv har opplevd trakasseringen på kroppen, kommer vi ikke forbi *at kirken på mange vis, direkte og indirekte, har vært et redskap for etnisk rensning mot taterne i Norge*.

Den norske kirke kan ikke fraskrive seg ansvaret for "Norsk misjon blant hjemløse". Selv om det

var en selvstendig og frittstående organisasjon, var den tett sammenvevet med kirken, og ble støttet gjennom ofringer i menighetene og ledet av prester.

Det er et rystende møte med vår nære fortid som vi i dag må ta inn over oss - altfor sent vil mange si. Men *aldri* er verre. Vi har godt dokumenterte beretninger om hvorledes barn ble tatt fra sine foreldre, og hvordan de bevisst ble frarøvet sin familieidentitet. Vi hører og leser hjerteskjærende beretninger om hvordan kvinner ble utsatt for tvangssterilisering. Vi vet at sinnsykestemplet ble brukt på lettvinnt måte for at samfunnet kunne kvitte seg med brysomme personer blant de reisende. I kirkens og misjonens navn ble det gjennomført tvangsarbeidsliknende tiltak. *Det gjaldt å forandre en hel folkegruppes kultur og identitet.*

Hva har dette med kirken å gjøre? Vi kan ikke komme forbi at kirken er medansvarlig både ved det den har gjort og ved det den har latt være ugjort. Den deltok aktivt i overgrepene og forholdt seg passiv til protestene. Prester spilte en viktig rolle som samfunnets eksekutor av en umenneskelig politikk, slik også en kristelig organisasjon under mange navn gjorde det. Den "landevei til undergang" som taterne i dag er i stand til å fortelle om, *har kors som veimerker*. Ansikt til ansikt med taterne må vi derfor i dag erkjenne at vi som kirke bærer på en skyld og en skam som vi ikke kan leve videre med.

Taterne, de reisende, romanifolket - vil leve videre på tross av sin historie fordi de er et stolt folk og et folk som elsker livet og tror på fremtiden. Men vi kan som kirke ikke lenger tie om vår skyld. La oss gjøre opp. La oss også sammen med deres egne organisasjoner finne konkrete uttrykk for den oppreisning de har krav på. De sier selv at de trenger ressurser for å gjenvinne den historie som ble tatt fra dem, og for å fastholde sin identitet, sin kultur og sitt språk. En aksjon i alle menigheter i Den norske kirke for å reise det beløp som trenges, ville være et godt uttrykk for at vi som kirke tar vårt ansvar på alvor. Men fremfor alt: La vår unnskyldning være betingelsesløs. *Forlat oss vår skyld!*

Kirken og dens homofile - nytt liv i dialogen?

Noen vil kanskje være redd for å vandre denne forsoningens vei. Først samene, sa taterne. Frykter vi den dag da Den norske kirke må be sine homofile om tilgivelse?

La oss i dette Kirkemøte - i det minste - *bekreft* at vi mener det på alvor når Bispemøtet og Kirkemøtet har villet at samtalen om kirken og dens homofile skal fortsette i menighetene. Det er dessverre en kjennsgjerning at den dialogprosess som ble lansert for å vise at kirken er villig til å lytte og lære, at kirken våger å være underveis, at denne prosess mange steder er blitt ført på en slik måte at det bare har skapt større avstand, større mismot og skarpere motsetninger.

Er det ikke noe fundamentalt galt med oss når et så sentralt menneskelig spørsmål ikke kan drøftes på en konstruktiv måte i menighetene? Det må kjennes som et nederlag for hele kirken når dialog virker truende.

Jeg vil derfor utfordre Kirkerådet til å se nøye på hva som kan gjøres annerledes slik at *dialogen kan bli en positiv og god opplevelse for alle*. Jeg har tro på at på grasrota i menighetene er det større vilje til å lytte til hverandre, enn det som synes å ha preget de få slike møter som hittil har funnet sted. Kirkerådet bør derfor *i løpet av 1999* organisere en konsultasjon

for å se hva som kan gjøres for å gjenvinne troverdigheten i forslaget om dialog i menighetene om kirken og dens homofile.

Kvinnens plass i kirken?

Og hva med det kristne menneskesyn og kvinnens plass i kirken? Kan det overhodet fortsatt diskuteres? Vi er jo alle skapt i det samme bilde og døpt med den samme dåp. Likevel, spørsmålet har stått på kirkens dagsorden i det meste av dette århundre, og det er spesielt aktuelt når vi i år markerer slutten på *Det økumeniske kvinne-tiåret*, og samtidig kan feire 40-års jubileet for Norske kvinnelige teologers forening.

Den norske kirke har fått kvinnelige prester og kvinnelig biskop. Det har vært til velsignelse for kirken. Og det har demonstrert at et kristent menneskesyn også kan slå igjennom til tross for tunge kirkelige tradisjoner. Men erfaringer fra noen av de siste bispevalg gir grunn til å spørre hvor dypt det stikker, eller hvor høyt det rekker, når det gjelder kvinnens reelle adgang til alle embeter og tjenester i vår kirke.

Heldigvis er det slik at vi har fått et Kirkemøte der alle - kvinner og menn, unge sammen med eldre - fra alle arbeidslag og organisasjoner i kirken, kan være med og bestemme i alle saker, også i *lærespørsmål* i Den norske kirke. Men det kan ikke ta fra oss det felles ansvar for at kvinner fortsatt i organisasjoner innenfor vår kirke, ikke tilkjennes den samme rett eller får del i det samme ansvar. Også her er det nødvendig med en åpen dialog i vår kirke.

Forsoning tar tid

Vi har noe å lære fra søsterkirker rundt om i verden. Så sent som i vår opplevde jeg en hvit prest i Namibia be en svart prest om tilgivelse på vegne av sitt kirkesamfunn for at den kirken han tilhørte hadde støttet apartheid som god kristen teologi, og for at kirken bare stilltiende hadde akseptert at nå var det slutt på apartheid. Denne presten som deltok på et forsoningsmøte, kjente at det ikke gikk lenger å late som om alt var som det skulle være. Med gråt omfavnet han sin svarte bror og ba om tilgivelse på vegne av sin kirke - etter generasjoners synd i støtte av apartheid, - og etter etter at det politiske samfunn hadde brakt forsoning mellom svart og hvit. Fordommer sitter dypt. Forsoning tar tid. Fordommer lever sitt eget liv. Forsoning må arbeides fram og bes fram. Men vi kommer ikke forbi forsoning om vi vil være kirke.

Ansvar for natur og miljø

Det kristne menneskesyn ser mennesket som ansvarlig ikke bare i forhold til Gud og medmennesker, men også til skaperverket. Hva er et menneske, hvis det ikke forstar sitt ansvar for natur og miljø? Det er et spørsmål som tidligere Kirkemøter og Bispemøter har uttalt seg om. Og det er et tema som mange av de unge i kirken er brennende opptatt av. Men det haster.

Vi trenger lokale og globale nettverk som står på skapeverkets side. Vi lever i en tid hvor jorden selv roper til sin Skaper i smerte under vold og tilintetgjørelse. Vi lever i en tid der ikke bare ekkoet fra generasjoners lidelser *før* oss når oss mellom fjellene. Vi aner *nye* generasjoners undring og sorg over en utplyndret og utpint jord. Vår forbrukskultur fører oss mot artenes utryddelse, og vi er alle med på ferden. Hva er et menneske, om ikke en god forvalter av Guds

gode skaperverk? Hva er fornektelse av Gud, om ikke forakt for skaperverket? Hva du sår skal du høste - *vi høster uten å så.*

Verden trenger en ny mobilisering av lokale og globale nettverk som bærer omsorg for Guds jord. Det er en av vår tids største utfordringer til alle som tror på en Gud som har gitt oss ansvar for skaperverket. Her er det rom for ung initiativ, for ny tenkning og ny teknologi.

To jubileer for menneskeverd

Sammen med kirker over hele verden, av alle kristne konfesjoner, feirer vi i år Kirkenes Verdensråds 50 års jubileum. De viktigste impulser for vår kirke i arbeidet for menneskerettighetene har vi hentet nettopp fra dette økumeniske fellesskap. Det er ingen tilfeldighet at KV's jubileum faller sammen med feiringen av 50 års jubileet for Verdens Menneskerettighetserklæring. Begge er født gjennom de smerter og den lidelse som mennesker i vårt århundre har påført hverandre i to verdenskriger. Begge er uttrykk for et ønske og en brann om at mennesket, livet og håpet må seire over dødskreftene i verden.

Menneskerettighetserklæringen, som er det ypperste verdenssamfunnet har frembrakt i vårt århundre til vern om menneskets verd og menneskets rett, slår fast at det eksisterer et grunnleggende fellesskap mellom alle mennesker: "Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter ..." (Artikkel 1) I forordet slås det fast at "anerkjennelsen av menneskeverd og like og umistelige rettigheter for alle medlemmer av menneskeslekten er grunnlaget for frihet, rettferdighet og fred i verden." Dette er en erkjennelse som de fleste av verdens nasjoner har sluttet seg til, og som vi er moralsk ansvarlig for å overholde i vårt samfunnssystem og lovgivning.

Den økumeniske bevegelse tilfører visjonen om *en* menneskehet en ny dimensjon, ved at troen på en Gud som skaper, livgiver og frelser, utmyntes i et kall til kristen enhet, og til arbeid for misjon, evangelisering, diakoni, fred og forsoning.

Det er med takknemlighet at vi i dag kan minnes at også vår kirke sto sentralt i utformingen av Verdenserklæringen om menneskerettighetene og ved dannelsen av Kirkenes Verdensråd. Biskop Eivind Berggrav spilte en framtrædende rolle i dette arbeide ut fra en overbevisning om at verdens enhet og kirkens enhet hører sentralt til kristen tro og bekjennelse. Vi trenger dette troens fellesskap også foran nye utfordringer i et nytt årtusen. Vi trenger det i arbeidet for å fastholde et kristent menneskesyn i det globale samfunn.

Kampen for menneskerettighetene er både *en teologisk, kirkelig kamp, og en politisk, samfunnsmessig kamp.* Arenaene dekker hverandre, metodene er forskjellige, men mennesket er det samme. Derfor er adressaten for kirkens arbeide med menneskerettighetene i første rekke de mange som opplever sine rettigheter krenket. Men i kampen for menneskeverd og "menneskerett" må kirken også henvende seg til offentlige myndigheter. Sammen må kirke og samfunn hos oss, ut fra et kristent og humanistisk menneskesyn, arbeide for å få gjennomslag i det internasjonale samfunn for grunnleggende menneskerettigheter.

Kirkens Nødhjelp samler de fleste kristne trossamfunn i Norge til innsats "Sammen for en rettferdig verden". Det betyr at vi står sammen for forsoning og fred, sammen for å lindre nød

etter storm og katastrofer, sammen for å løfte opp menneskets verdighet og bane vei for menneskets rettigheter. Menigheter og enkeltpersoner i vårt land har et handlingsalternativ for medmenneskelighet som vi må gjøre enda tydeligere.

Ny lov om menneskerettighetene

Det var en gledens dag da Den norske regjering nylig den la fram for Stortinget forslag til "Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett". Hensikten med denne menneskerettighetsloven er omsider å inkorporere i norsk lov de forpliktelser Norge har påtatt seg ved å undertegne internasjonale konvensjoner om menneskerettighetene.

Ved siden av å uttrykke takk til Regjeringen for å ha lagt fram et så omfattende forslag, bør Kirkemøtet oppfordre Stortinget til å vedta lovforslaget så snart som mulig. Om ikke dette vil kunne skje til menneskerettighetsjubileet den 10. desember, vil det faktum at Stortinget nå arbeider med et konkret lovforslag i seg selv være en viktig markering av en klarere forpliktelse i vårt eget land og i det internasjonale samfunn.

Selv om lovforslaget markerer et stort skritt framover for Norge, i rettslig forpliktelse på de internasjonale konvensjoner som gjelder sivile, sosiale og kulturelle rettigheter, gjenstår viktig arbeide for inkorporering i norsk lov av de sakalte særkonvensjoner, som Barnekonvensjonen, Konvensjonen mot kvinnediskriminering, Rasismekonvensjonen og Urbefolkningskonvensjonen.

Den norske kirke bør i sitt arbeide for menneskerettighetene stille seg bak et forslag om å at det tas inn i Grunnloven en slags "omnibus" bestemmelse, slik at undertegning av en internasjonal konvensjon, automatisk blir norsk lov.

I det følgende vil jeg berøre noen helt konkrete menneskerettighetsspørsmål som etter min oppfatning krever et aktivt og tydelig engasjement fra Den norske kirke i vårt samfunn i dag. Disse spørsmål har det til felles at de nettopp angår Den norske kirke som trossamfunn i vår forpliktelse på et kristent menneskesyn.

Religionsfrihet

Det første gjelder spørsmålet om *religionsfrihet* som er uløselig knyttet til svaret på hva et menneske er.

I august ble det i Oslo holdt en internasjonal konferanse om religions- og livssynsfrihet. Slutterklæringen, den såkalte Oslo-erklæringen om religions- og livssynsfrihet, forpliktet deltakerne til å etablere en internasjonal koalisjon for å fremme religionsfrihet. Dette skal bl.a. skje ved å støtte implementeringen av de grunnleggende FN-konvensjoner (artikkel 18 i FN's menneskerettighetserklæring samt artikkel 18 i FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og FN's erklæring av 1981 om avskaffelse av alle former for intoleranse og diskriminering på grunnlag av religion eller tro).

Denne konferansen samlet deltakere fra hele verden og fra alle store religioner. Det er grunn til å glede seg over at bak konferansen sto et samarbeidsråd av religionssamfunn i Norge sammen med HumanEtisk Forbund. Dette ville vært utenkelig for bare få år siden.

Jeg skal her ikke gjenta den kronglete vei fra 1814 til i dag når det gjelder religionsfrihet i Norge, bare minne om at dette ikke er en historie som Den norske kirke har grunn til å være stolt over. Verken i forhold til andre kristne trossamfunn, til andre religioner, eller til andre ikke-religiøse livssyn, har Den norske kirke vært preget av toleranse. Vi har oppført oss som alle andre ”flertallskirker” og dominerende religioner rundt omkring i verden.

Noen av oss har opplevd søsterkirkers trange kår, der de er minoriteter i forhold til andre religioner i Asia, eller i forhold til Den katolske kirke i Latin Amerika, eller i land dominert av Den ortodokse kirke. Det er slike erfaringer som har gjort meg opptatt av at vi ikke må gjøre mot andre her hjemme det vi ikke vil skal gjøres mot våre søsterkirker i andre deler av verden.

Helt konkret dreier religionsfrihetsspørsmålet seg om hvordan et samfunn møter minoritetenes rett til å oppdra sine barn i egen tro og livssyn. Her må Den norske kirke våge å tenke prinsipielt og nytt og gjøre felles sak med andre tros- og livssynssamfunn. Religionsfrihet blir et av det neste århundres viktigste temaer.

Barmhjertighetsdrap

Et annet av de viktige temaer som er direkte knyttet til vårt syn på mennesket, er spørsmålet om å legalisere *barmhjertighetsdrap*, *aktiv dødshjelp*, eller *eutanasi*. Det er vel ingenting som i samme grad stiller menneskesynet i kirke og samfunn på prøve som nettopp dette spørsmål.

Aktiv dødshjelp er et tema som aktualiserer dype menneskelige følelser og reiser problemer på mange plan. Grensen mellom liv og død er ikke lenger tydelig. Det finnes et livets grenseland hvor dødsprosessen kan forlenges med medisinsk hjelp. Og det finnes et smertens grenseland der nestekjærligheten settes på sin ytterste prøve. Her møtes to prinsipper: Rett og barmhjertighet. I dette grenseland må vi forsøke å komme til rette både med menneskets lidelse, menneskets verd og menneskets hellighet. I lys av et kristent syn på mennesket, må vi bare si at i dette spørsmål handler det om forskjellen på Skaperen og det skapte.

Men vi tror også at Skaperen og det skapte står sammen i lidelsen. Nar smerten ikke lenger kan lindres, nar døden er den sikre utgang gjennom et helvete av lidelser, stilles medmenneskelighet og nestekjærlighet på sin ytterste prøve. Det er i dette, fortvilelsens rom, kirken med ydmykhet må fastholde at det finnes en grense vi ikke kan overskride. Vi kan gå hit, og ikke lenger. Siden må vi bare dele lidelse og lindre smerte så godt det lar seg gjøre.

Eutanasi er et tema som bare kan drøftes med lav stemme, med ydmykhet overfor de umulige valg. Kirken må dele legenes og sykepleieres dilemma, og kirken må ta på alvor pårørendes oppriktighet når de sier at nestekjærlighet og respekt krever av dem at de må gi hjelp til å sette en stopper for det liv som ikke lenger kan leves. Det er ikke lett å stå i lidelsens rom med et enkelt bud: Du skal ikke slå ihjel. Det er i Jobs bok, som fremfor noen er lidelsens bok, at vi finner ordene: Herren ga, Herren tok. Herrens navn være lovet! Heller ikke det er ord som alle kan finne trygghet og trøst i. Ordene utfordrer for mange troen på en kjærlig Gud.

Kirkens klare nei til eutanasi forplikter til støtte for større innsats for å gjøre lidelsene til å holde ut inntil døden. Legene, som tydeligvis hos oss, i et overveldende flertall fortsatt står på det

samme standpunkt som kirken når det gjelder eutanasi, må vite at de og alt pleiepersonale, har støtte i sin vanskelige hverdag. Bispemøtet har tidligere i høst med sin uttalelse mot eutanasi, gitt sin klare etiske veiledning til det norske folk. Kirkemøtet bør følge den opp, ikke bare med en uttalelse, men med en vilje til en aktiv strategi forat livets grense kan bevare sin ukrenkelighet i en verden der alt er mulig. *Aktiv livshjelp må være mer enn et hendig slagord.*

Jeg kjenner meg trygg på, og glad for, at det norske samfunn - et stort flertall av vare politikere, det profesjonelle medisinske personale og vårt rettsvesen, - ikke ønsker en utvikling som den som har funnet sted i Nederland, der syke og svake mennesker etterhvert har fått grunn til å frykte aktiv dødshjelp som et alternativ til den naturlige død. Det finnes heller ikke på dette område en klar grense mellom det aktive og det overaktive, det velmenende og det beregnende.

Vårt samfunn må ha råd til *et troverdig alternativ, en livspleie* som tar i bruk alle medisinsens midler for å lindre smerter, men som ikke hindrer menneskets - vår egen - naturlige død.

*

Jeg begynte mine forberedelser med bots- og bededags-stemningen i mitt sinn. Jeg kjente behovet for et skriftemål for hele Den norske kirke, et kall til omvendelse fra hva vi har gjort av synd mot Gud og vår neste. Og jeg ble båret av bededagsteksten hos Jesaias: "Søk Herren mens han er å finne, kall på ham den stund han er nær! Den ugudelige skal forlate sin vei og ugjeringsmannen oppgi sine tanker og vende om til Herre, så vil han vise barmhjertighet, til vår Gud, for han vil gjerne tilgi", Jes 55.6-7.

Jeg avslutter fordraget i klangen fra Allehelgensdag, Så sier Herren: Ingen skal høre mer om vold i ditt land, om herjing og ødeleggelse innenfor dine grenser. Du skal kalle dine murer Frelse og dine porter Lovsang", Jes 60.18. Og med Åpenbaringsbokens løfter om en ny himmel og en ny jord ... Se jeg gjør alle ting nye!

For mange år siden kom jeg til et aldershjem nordpå et sted. På veien opp mot huset så jeg to skikkelser på trappen. Da vi kom nærmere hørte jeg den minste, en vever ung jente rope: Å, jeg ble så glad da jeg så du kom. Da jeg kom nærmere så jeg at hun ikke hadde øyne, bare en glatt hud der øynene skulle vært. Men hennes ansikt lyste imot meg da hun rakte ut armene mot meg og sa jeg må få gi deg godkjekan - en klem.

Enda med sjokket i kroppen gikk jeg inn til de gamle som satt og ventet på oppbyggelsen ved reisepredikanten. Men oppbyggelsen var det Camilla som ga meg - Camilla vil synge for deg, sa bestyrerinnen. Glad satt den vevre jenta seg ved kaffebordet, flyttet varsomt på noen kopper, beveget hendene over duken som var det et piano, nynet sakte .. nei ikke den. Nynet igjen. Nå vet jeg hva jeg vil synge! Med klokkeklar stemme sang hun: "En gang mine øyne skal se kongen i hans prakt". Og mens hun sang lyste hennes bleke ansikt i mot meg, og jeg opplevde det som et gjensinn av Herrens egen velsignelse, når Gud selv lar sitt ansikt lyse over oss.

Det er i dette lys av den nye skapelse som allerede viser sin virkelighet i vår hverdag, at den kristne kirke på en spesiell mate kan være håpsbærer i verden. Menneskelivets hellighet og ukrenkelighet star fast. Det er ikke slik at dette perspektiv fører til flukt fra verden. Det er snarere slik at dette perspektiv gir håp og utholdenhet i kamp - midt i verden, på livets side. I dette

mysterium aner vi svaret på spørsmålet: Hva er da et menneske? Det er den lidende Kristus-evangelisten peker på som vårt håp, når han sier: Se det menneske!